

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

ЗАТВЕРДЖЕНО

Голова приймальної комісії
Руслан БІЛОСКУРСЬКИЙ

«__» _____ 2025 р.

ПРОГРАМА

додаткового вступного випробування

**для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти – підготовки доктора філософії (PhD)
за спеціальністю D2 «Фінанси, банківська справа, страхування
та фондовий ринок»
галузь знань D «Бізнес, адміністрування та право»**

(для вступників з іншої галузі знань)

СХВАЛЕНО”

Вченою радою економічного факультету
ЧНУ імені Юрія Федьковича
Протокол № 14 від “14” травня 2025 р.
Голова Вченої ради економічного факультету

 / Роман ГРЕШКО /

Чернівці – 2025

Програма призначена для проведення додаткового вступного випробування до аспірантури за галуззю знань D «Бізнес, адміністрування та право» спеціальності D2 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Розділ 1.

ГРОШІ, КРЕДИТ І ФІНАНСИ ЯК ВАРТІСНІ КАТЕГОРІЇ

РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Гроші як основа ринкових економічних відносин. Кредитна природа грошей, її еволюція. Різновидності сучасних кредитних грошей. Гроші як інструмент регулювання економіки. Грошовий оборот, його структурні складові та проблеми монетизації економіки.

Фінанси як економічна категорія, історична, вартісна і розподільча сутність фінансів. Генезис і еволюція фінансів. Централізовані та децентралізовані грошові фонди, їх обмеженість в часі та просторі.

Монетарна та фіскальна політика в механізмі регулювання економіки, необхідність координації їх дій. Інфляція: сутність, закономірність розвитку та особливості прояву в економіці України. Податки та бюджетний процес в регулюванні економіки. Фіскальна децентралізація.

Кредит як вартісна категорія ринкової економіки. Роль банківського кредиту в розвитку економіки. Процент, його економічна природа та вплив на розвиток кредитних відносин. Проблеми тенденції і перспективи розвитку банківської системи України.

Банки в процесі економічного відтворення. Національний банк України (НБУ) як центральний банк держави. Монетарна політика НБУ в умовах ринкової економіки.

Ринок банківських послуг в Україні, його оцінка та перспективи розвитку. Банківські ризики: визначення та управління.

Розділ 2.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОЇ НАУКИ

Тема 1. Питання методології і теорії фінансової науки

Методологія пізнання фінансової науки. Методи, прийоми і засоби пізнання. Позитивний та нормативний підходи в наукових дослідженнях. Абстрактне та конкретне у фінансах. Модель – складна абстракція. Фінансові моделі.

Фінансові категорії як абстракції, метод наукового пізнання складних фінансових явищ. Виділення вихідної фінансової категорії. Податок – вихідна категорія публічних фінансів, акція – вихідна категорія корпоративних фінансів. Макрорівень та мікрорівень у національних фінансах. Особливості руху грошових потоків між макро- та мікрорівнями. Внутрішня структура фінансів в ринковій економіці. Макрорівень: публічні фінанси, фінансовий ринок; мікрорівень: фінанси суб'єктів господарювання, страхування, фінанси домогосподарств.

Фінансове право як відображення політичних, економічних і соціальних відносин. Фінансова політика як важлива складова економічної політики держави.

Макрорівень і мікрорівень фінансового менеджменту: державний фінансовий менеджмент і фінансовий менеджмент суб'єктів господарювання.

Тема 2. Фінансові теорії у фундаментальних економічних доктринах

Фінансові теорії як домінанта фундаментальних економічних доктрин. Історичний фон появи і розвитку економічних учень. Гносеологічні та прагматичні засади у пізнанні фінансів. Політичні, економічні та соціальні причини появи і розвитку фінансових теорій. Плюралізм та спадкоємність у фінансових теоріях. Міждисциплінарний зв'язок теорій.

Розділ 3.

МАКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 3. Фінансова форма одержавлення національного продукту

Публічні фінанси, як одержавлена частина національного продукту, історично перша сфера фінансової системи. Залежність розвитку публічних фінансів від історичного, економічного та соціального навколишнього середовища. Публічні фінанси як юридично регламентовані економічні відносини з приводу формування і розподілу обмежених грошових централізованих фондів держави.

Публічні фінанси і ринок. Оптимальне співвідношення. Соціальні і економічні пріоритети. Дискусійні питання. Теоретичні проблеми функцій публічних фінансів та їх прагматичний вихід.

Публічні доходи, склад, чинники зростання. Податки – основа державних доходів. Проблеми ефективності оподаткування та регулювання ринкової економіки. Державні позики та емісійний доход. Публічні видатки у

постіндустріальній економіці. Державний податковий і бюджетний менеджмент.

Фінансовий інструментарій підвищення якісного рівня «людського чинника». Зближення цілей економічного та соціального розвитку. Місцеві фінанси, фіскальний федералізм, міжбюджетні відносини.

Тема 4. Податки як специфічний метод перерозподілу валового внутрішнього продукту

Податки – фінансова база ресурсів держави. Теоретичні питання сутності податків, їх суспільне призначення. Зміна основних принципів податків і їх еволюція під впливом розвитку ринкової економіки. Міжнародна податкова програма ООН.

Гранична норма оподаткування. Дискусійні питання. Політичні й економічні пороги оподаткування. Відкриті та приховані податки. Проблеми перекладання податків. Моделі перекладання податків. Податкова політика держави. Адміністрування податків – дискусійні питання.

Тема 5. Проблеми балансування державного бюджету. Державний кредит і державний борг.

Бюджетний дефіцит, причини його виникнення і макроекономічні наслідки. Види бюджетного дефіциту. Зв'язок бюджетного дефіциту з інфляцією; Управління бюджетним дефіцитом. Інструменти законодавчого регулювання бюджетного дефіциту. Державні позики як надзвичайні доходи і як антициповані податки. Зовнішні запозичення.

Державний кредит як особлива форму руху позичкового капіталу. Розбалансованість державного бюджету та накопичення позичкового капіталу як передумови розвитку державного кредиту. Вплив державного кредиту на економічний розвиток. Державний борг як наслідок бюджетних дефіцитів та розвитку державного кредиту. Дискусії щодо межі зростання і тягаря державного боргу. Управління державним боргом. Вплив на формування та обслуговування державного боргу ринкових і політичних ризиків. Стратегія і тактика боргової політики української держави.

Тема 6. Фінансовий ринок як специфічна сфера руху позичкового капіталу. Структура та інструменти фондового ринку

Теоретичні проблеми аналізу фінансового ринку. Фінансовий ринок як специфічна сфера формування і руху позичкового капіталу. Фінансовий ринок як один з головних фінансових інститутів ринкової економіки,

трансформації заощаджень в інвестиції. Взаємозв'язок з національною фінансовою системою і міжнародними фінансами.

Внутрішня структура фінансового ринку: валютний ринок, ринок цінних паперів та ринок банківських позичок. Ринок цінних паперів як ринок «фіктивного» (віртуального) капіталу, як особлива форма позичкового капіталу, що має самостійний рух. Формування спеціальних ринків – фондових, опціонних, ф'ючерсних для обороту віртуального капіталу. Цінні папери як інструменти фондового ринку. Юридична та економічна сутність цінних паперів. Сфери ринку цінних паперів: ринок капіталів (фондовий) – ринок довгострокових та безстрокових фінансових інструментів; грошовий ринок як ринок короткострокових фінансових інструментів, його особлива сфера – валютний ринок як ринок девізів (розрахункових документів в іноземній валюті). Ринок фінансових деривативів як ринок строкових цінних паперів. Причини його розвитку. «Фінансовий інжиніринг». Хеджування фінансових ризиків. Спекулятивна природа фондового та валютного ринків.

Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи. Взаємозв'язок фінансового ринку і ринку фінансових послуг.

Розділ 4.

МІКРОЕКОНОМІЧНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСІВ

Тема 7. Фінансові проблеми підприємств реального сектору економіки.

Проблеми формування і використання фінансових ресурсів підприємств. Концепції управління фінансовими ресурсами підприємств. Оптимізація джерел формування фінансових ресурсів підприємств. Мобілізація внутрішніх і зовнішніх джерел фінансових ресурсів. Аналіз і оцінка розміщення фінансових ресурсів підприємств і ефективності їх використання.

Управління капіталом підприємств. Капітал як об'єкт фінансового менеджменту. Структура капіталу. Методи оцінки вартості підприємств та ефективності використання оборотного та основного капіталу.

Інвестиційна діяльність підприємств. Капітальні інвестиції та джерела їх фінансування. Удосконалення управління прибутковістю підприємств. Обґрунтування стратегії управління формуванням прибутку. Підвищення фінансової стійкості підприємств. Проведення моніторингу платоспроможності підприємств та прийняття фінансових рішень щодо її підвищення. Удосконалення управління грошовими потоками для

забезпечення їх синхронізації та підвищення платоспроможності підприємств.

Тема 8. Розбудова системи страхового захисту в Україні.

Сутність страхового захисту та його місце у фінансовій сфері економіки. Страховий захист як фінансовий інструмент сприяння безпеки підприємницької діяльності, отримання гарантованих доходів громадян та збереження власності на випадок настання ризикових обставин. Джерела забезпечення страхового захисту. Соціальне й комерційне страхування. Дискусійні питання сутності й функцій страхування. Принципи й роль страхування в умовах розбудови соціально орієнтованої ринкової економіки. Місце страхування в ризик-менеджменті та у формуванні фінансових ресурсів суспільства. Правове забезпечення страхування і напрями його вдосконалення.

Перестраховування і його проблематика в Україні. Методи перестраховування. Страховий менеджмент: функції та завдання. Опрацювання стратегії й визначення оптимальної структури страховика, організація бізнес планування та бюджетування.

Грошові доходи, видатки та фінансовий результат страхової компанії. Особливості структури доходів, видатків і визначення прибутку страхової компанії.

Страховий ринок і перспективи його розвитку. Проблеми вдосконалення страхового нагляду та впровадження в Україні європейських стандартів цієї роботи.

Розділ 5.

ГЛОБАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН

Тема 9. Сфера міжнародних фінансів

Міжнародні фінанси, їх суть, функції, значення і роль у соціально-економічному розвитку. Зв'язок національних фінансів з міжнародними: проблеми та протиріччя. Основні складові та суб'єкти міжнародних фінансів. Проблеми регулювання міжнародних фінансів. Значення міжнародного фінансового права як сукупності міжнародних правових норм регулювання глобальних фінансів на приватно-правовому і публічно-правовому рівнях. «Податкові гавані» та офшорні центри.

Міжнародна валютна система. Валютний курс, валютний ринок. Світовий фінансовий ринок, міжнародні фінансові потоки. Міжнародні операції і міжнародні розрахунки. Платіжний баланс, його особливості,

проблеми структури і балансування. Притік (відтік) капіталу. Регулювання платіжного балансу.

Міжнародні фінансові організації в системі транснаціонального руху капіталів. Взаємовідношення України з міжнародним валютним фондом (МВФ). Співпраця України зі Світовим банком. Взаємовідносини України з Європейським банком реконструкції і розвитку (ЄБРР) і Чорноморським банком співробітництва, торгівлі та розвитку. Співпраця України з Європейським Союзом та його фінансовими інституціями, Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та іншими організаціями. Питання платоспроможності України.

Тема 10. Фінанси ЄС як система наддержавних фінансових відносин

Політична, економічна, фінансова і соціальна інтеграція в Західній Європі, її сутність, причини і зміст. Роль публічних фінансів в інтеграційних процесах.

Бюджет ЄС, його призначення і особливості. Організація бюджетного процесу.

Доходи бюджету ЄС, особливості їх формування. Бюджетні видатки і їх класифікація. Субсидіарний характер бюджетних видатків.

Митна політика ЄС.

Фіскальні проблеми ЄС. Програма уніфікації і гармонізації публічних фінансів країн – членів ЄС.

Проблеми фінансової інтеграції України до Європейського фінансового простору.

ПИТАННЯ ДО ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ

1. Кредитна природа сучасних грошей.
2. Грошовий оборот, його структурні складові та проблеми монетизації економіки.
3. Фінанси як економічна категорія, історична, вартісна і розподільча сутність фінансів.
4. Монетарна та фіскальна політика в механізмі регулювання економіки, необхідність координації їх дій.
5. Інфляція: сутність, закономірність розвитку та особливості прояву в економіці України.
6. Податки та бюджетний процес в регулюванні економіки.
7. Роль банківського кредиту в розвитку економіки.
8. Процент, його економічна природа та вплив на розвиток кредитних відносин.
9. Проблеми тенденції і перспективи розвитку банківської системи України.
10. Національний банк України (НБУ) як центральний банк держави.
11. Монетарна політика НБУ в умовах ринкової економіки.
12. Ринок банківських послуг в Україні, його оцінка та перспективи розвитку.
13. Банківські ризики: визначення та управління.
14. Що таке методологія, які її функції?
15. На яких принципах ґрунтується методологія наукових досліджень?
16. Дайте характеристику фундаментальних наукових досліджень.
17. Що таке метод, яким вимогам повинен задовольняти науковий метод?
18. Класифікація методів дослідження за способом організації досліджень.
19. Які методи відносяться до емпіричних методів наукових досліджень?
20. У чому сутність системного підходу, як теоретичного методу дослідження, як цей метод буде використано у власних наукових дослідженнях?
21. Макрорівень та мікрорівень у національних фінансах.
22. Фінансове право як відображення політичних, економічних і соціальних відносин.
23. Фінансова політика як важлива складова економічної політики держави.
24. Макрорівень і мікрорівень фінансового менеджменту: державний фінансовий менеджмент і фінансовий менеджмент суб'єктів господарювання.
25. Фінансові теорії як домінанта фундаментальних економічних доктрин.
26. Політичні, економічні та соціальні причини появи і розвитку фінансових теорій.

27. Публічні фінанси, як одержавлена частина національного продукту.
28. Теоретичні проблеми функцій публічних фінансів та їх прагматичний вихід.
29. Публічні доходи, склад, чинники зростання.
30. Публічні видатки у постіндустріальній економіці.
31. Місцеві фінанси, фіскальний федералізм, міжбюджетні відносини.
32. Податки – фінансова база ресурсів держави. Теоретичні питання сутності податків, їх суспільне призначення.
33. Політичні й економічні пороги оподаткування. Відкриті та приховані податки.
34. Податкова політика держави. Адміністрування податків – дискусійні питання.
35. Бюджетний дефіцит, причини його виникнення і макроекономічні наслідки.
36. Державні позики як надзвичайні доходи і як антициповані податки.
37. Державний кредит як особлива форму руху позичкового капіталу.
38. Вплив державного кредиту на економічний розвиток.
39. Державний борг як наслідок бюджетних дефіцитів та розвитку державного кредиту.
40. Управління державним боргом. Вплив на формування та обслуговування державного боргу ринкових і політичних ризиків.
41. Фінансовий ринок як специфічна сфера формування і руху позичкового капіталу.
42. Внутрішня структура фінансового ринку: валютний ринок, ринок цінних паперів та ринок банківських позичок.
43. Ринок цінних паперів як ринок «фіктивного» (віртуального) капіталу, як особлива форма позичкового капіталу.
44. Цінні папери як інструменти фондового ринку.
45. Ринок фінансових деривативів як ринок строкових цінних паперів.
46. Спекулятивна природа фондового та валютного ринків.
47. Ринок фінансових послуг, його роль у функціонуванні економічної системи.
48. Проблеми формування і використання фінансових ресурсів підприємств.
49. Концепції управління фінансовими ресурсами підприємств.
50. Управління капіталом підприємств. Капітал як об'єкт фінансового менеджменту.
51. Структура капіталу. Методи оцінки вартості підприємств та ефективності використання оборотного та основного капіталу.

52. Інвестиційна діяльність підприємств. Капітальні інвестиції та джерела їх фінансування.
53. Управління прибутковістю підприємств.
54. Підвищення фінансової стійкості підприємств.
55. Сутність страхового захисту та його місце у фінансовій сфері економіки.
56. Страховий захист як фінансовий інструмент.
57. Соціальне й комерційне страхування.
58. Місце страхування в ризик-менеджменті та у формуванні фінансових ресурсів суспільства.
59. Перестраховування і його проблематика в Україні. Методи перестраховування.
60. Страховий менеджмент: функції та завдання.
61. Грошові доходи, видатки та фінансовий результат страхової компанії.
62. Страховий ринок і перспективи його розвитку.
63. Проблеми вдосконалення страхового нагляду та впровадження в Україні європейських стандартів цієї роботи.
64. Міжнародні фінанси, їх суть, функції, значення і роль у соціально-економічному розвитку.
65. Основні складові та суб'єкти міжнародних фінансів.
66. «Податкові гавані» та офшорні центри.
67. Міжнародна валютна система.
68. Валютний курс, валютний ринок.
69. Міжнародні операції і міжнародні розрахунки.
70. Платіжний баланс, його особливості, проблеми структури і балансування.
71. Міжнародні фінансові організації в системі транснаціонального руху капіталів.
72. Взаємовідношення України з міжнародним валютним фондом (МВФ).
73. Співпраця України зі Світовим банком.
74. Співпраця України з Європейським Союзом та його фінансовими інституціями, Європейською асоціацією вільної торгівлі (ЄАВТ) та іншими організаціями.
75. Фінансова і соціальна інтеграція в Західній Європі, її сутність, причини і зміст. Роль публічних фінансів в інтеграційних процесах.
76. Бюджет ЄС, його призначення і особливості. Організація бюджетного процесу.
77. Доходи бюджету ЄС, особливості їх формування.
78. Бюджетні видатки ЄС, їх класифікація. Субсидіарний характер бюджетних видатків.

79. Фіскальні проблеми ЄС. Програма уніфікації і гармонізації публічних фінансів країн – членів ЄС.
80. Проблеми фінансової інтеграції України до Європейського фінансового простору.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В.Л. Фінансова думка Заходу у ХХ столітті. Теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів : *монографія*. Львів: Каменяр, 2000. 305 с.
2. Бастейбл Ч.Ф. Суспільні фінанси / за ред. С.П. Захарченкова. 3-тє вид. перероблене і доповнене. Харків: Віват, 2019. 808 с.
3. Банківська система: навчальний посібник / укл.: П.О. Нікіфоров, О.М. Гладчук, М.Г. Марич, М.П. Федішин. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2023. 224 с.
4. Бородин С.Я., Лютий І.О., Варналії З.С. Фінанси : підручник. К. : Ліра К, 2018. 732 с.
5. Гроші та кредит: підручник / за ред. д.е.н., проф. О.В. Дзюблюка. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 892 с.
6. Журавльова І. В., Гаврильченко О. В., Полтініна О. П. та ін. Фінанси : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.
7. Макогон В. Д. Бюджетна стратегія держави : *монографія*. К. : КНТЕУ, 2018. 364 с.
8. Марич М.Г. Соціальне страхування: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 176 с.
9. Нікіфоров П. О., Грешко Р. І., Легкоступ І. І. Теорія публічних фінансів: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2022. 184с.
10. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси. Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. 2022. 144 с.
11. Пасічний М. Д. Фінансова політика держави: монографія. К. : КНТЕУ, 2019. 440 с.
12. Ткач Є.В., Нікіфоров П.О. Фіскальна і монетарна політика: макроекономічний аналіз та інституційне середовище. Навч. посібн. 2022. 240 с.
13. Фінанси, банківська справа та страхування. *Грошовий обіг і публічні фінанси: підручник для бакалаврів* / за ред. проф. П.О. Нікіфорова, доц. Н.А. Бак. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2019. 296 с.
14. Фергюсон Ніл Еволюція грошей. Фінансова історія світу [пер.з англ. Катерина Діса]. 4-е вид. К.: Наш формат. 2022. 384 с.
15. Юхименко П. І., Бойко С. В., Голубка С. М. та ін. Фінанси : підруч. / за наук. ред. П. І. Юхименка, С. В. Бойко. К. : Центр учбової літератури, 2018. 416 с.